

**SVETUČILIŠTE U SPLITU
EKONOMSKI FAKULTET**

ZAVRŠNI RAD

**UNAPRJEĐENJE TURIZMA HRVATSKIH
OTOKA S OSVRTOM NA MOGUĆNOSTI
ISKORIŠTAVANJA EU SREDSTAVA**

Mentor:

Dr. sc. Blanka Šimundić

Student:

Marin Eterović

Split, Rujan, 2017.g.

SADRŽAJ

1. UVOD	3
1.1. Definiranje problema i predmeta istraživanja	3
1.2. Cilj rada.....	4
1.3. Metode rada	4
1.4. Struktura (sadržaj) rada.....	5
2. IDENTIFIKACIJA FAKTORA RAZVOJA OTOKA	6
2.1. Faktori gospodarskog razvoja.....	6
2.1.1. Analiza faktora razvoja na otocima EU	7
2.1.2. Turizam kao faktor gospodarskog razvoja otoka	8
2.2. Koncept održivog razvoja turizma i otoka.....	12
2.3. EU potpore za razvoj specifičnih geografskih područja.....	12
3. STUDIJA SLUČAJA – OTOK MADEIRA	13
4. HRVATSKI OTOCI I NJIHOV DRUŠTVENO-EKONOMSKI RAZVOJ	16
4.1. Općenito o hrvatskim otocima	16
4.2. Prirodna i kulturna baština hrvatskih otoka	18
4.3. Turizam na hrvatskim otocima.....	21
4.4. Održivi razvoj otočnog turizma u Hrvatskoj.....	23
5. EU POTPORE ZA HRVATSKE OTOKE.....	27
5.1. Hrvatski otočni proizvod	27
5.2. Projekt otoci	28
6. STUDIJA SLUČAJA – OTOK MURTER.....	29
7. OSVRT NA STUDIJE SLUČAJA	32
8. ZAKLJUČAK.....	34
LITERATURA:	36
SAŽETAK.....	38
SUMMARY.....	39

1. UVOD

1.1. Definiranje problema i predmeta istraživanja

Hrvatska, kao jedna od najznačajnijih turističkih destinacija na Mediteranu, ima dugu turističku tradiciju i velike razvojne mogućnosti. Pripada zemljama koje privlače posjetitelje više odlikama svoga prirodnog prostora i bogatstvom kulturno-povijesne baštine nego kvalitetom, raspoloživošću i raznovrsnošću novostvorenih turističkih atrakcija. Među prirodnim atrakcijama najvažnije mjesto zauzimaju more, razvedena obala te mnoštvo otoka, ali i brojne očuvane prirodne plaže, kao i zelenilo i šumovitost velikog dijela teritorija. Po podacima iz 2014. godine prihodi od turizma direktno čine oko 17,2% bruto domaćeg proizvoda Hrvatske, što je više za 1,5 postotnih poena u odnosu na 2010. godinu (EUROSTAT, 2014).

Otoci čine 6% hrvatskoga kopna, s otočnim nizom od 718 otoka, 389 hridi i 78 grebena, što je drugo otočje po veličini u Sredozemlju. Otočni se prostor odlikuje svojim reljefom, klimom, tradicijom, nasljeđem, običajima i poviješću. Svaki otok ima određene društvene i gospodarske posebnosti. Ne postoje statistički podaci koji bi pokazali udio otoka u hrvatskom turizmu. Značaj otoka i obale u turizmu ogleda se u podatku da je 95% prihoda u ukupnom prihodu hrvatskog turizma ostvareno u Jadranskoj Hrvatskoj (Institut za turizam RH, 2016). Koncept otočnog turizma privlači stručnjake već dugi niz godina, pokušavajući ispitati otočne karakteristike, fokusirajući se sa ekonomskog i društvenog aspekta, te aspekta efikasnog menadžmenta. Posljednjih desetljeća, sa razvojem infrastrukture i dolaskom novih zračnih i pomorskih linija, otoci su postali lakše dostupni turistima. Kao što Baum (1995) kaže „prirodne i klimatske karakteristike otoka stvorile su mamac za povećani broj turista“. To je razlog iz kojeg se otoci, posebice manji otoci značajno oslanjaju na turizam. Turizam ima veći ekonomski, socio-kulturni i ekološki utjecaj na otoke nego na kopno (Ioannides, Apostolopoulos, Sonmez, 2001).

Izoliranost otoka ima utjecaj na gospodarstvo. Otoci se oslanjaju na turizam te zanemaruju ili napuštaju ostale industrije, poglavito zbog ograničenih prirodnih resursa, nedostatka kapitala te nedovoljno radno aktivnog stanovništva. Na otocima se već desetljećima javlja trend smanjenja broja stanovništva, uzrokovan većim brojem umrlih u odnosu na broj rođenih. Razlog tome su mladi koji sve više odlaze na kopno u potrazi za boljim životnim uvjetima. Mjere i aktivnosti financirane na otocima ponajprije su usmjerene na cilj održivog razvoja i smanjenje depopulacije. Prema zadnjim ažuriranim podacima, onima iz 2012. godine, u otoke je uloženo 1,777 milijardi kuna proračunskih sredstava i sredstava pravnih osoba od čega su 1,125

milijardi kuna bespovratna sredstva, a 652,378 milijuna kuna ulaganja u obliku kreditiranja. Zbog izolacije i nedostatka kapitala otoci ovise o potporama organizacija i država u svrhu unaprjeđenja kvalitete destinacije i diversifikacije turističkih proizvoda i usluga.

1.2. Cilj rada

Cilj ovog rada je ukazati na potrebu razvoja održivog turizma na hrvatskim otocima koji na taj način može više doprinosti razvoju otočnog gospodarstva. Razvoj održivog turizma na hrvatskim otocima trebao bi dovesti do podizanja kvalitete života stanovnika otoka, što bi za posljedicu imalo smanjenje depopulacije i sveukupni društveno-gospodarski razvoj otoka. Navedeno bi trebala podržati i država adekvatnim razvojnim pristupom i mjerama ekonomske politike.

S toga postizanjem cilja ovoga rada ostvarila njegova svrha, a to je sagledavanje elemenata održivog turizma na konkretnim otočnim primjerima i na temelju njih donošenje konkretnih zaključaka o dosadašnjem razvoju turizma na hrvatskim otocima, ispravnim smjerovima razvoja te izvorima sredstava za adekvatne razvojne projekte.

1.3. Metode rada

Turizam na otocima poželjan je u okvirima održivog turizma. Case study istraživanjem analizirat će se projekti na otoku Madeiri kojim se podigla kvaliteta turističke ponude te podigla kvaliteta života na otoku. Za primjer u Hrvatskoj analizirat će se otok Murter koji predstavlja pozitivan primjer održivosti na otocima jer uravnotežuje ključne dimenzije održivosti: proizvodnju, tradiciju odnosno identitet, i očuvanje prirode.

U radu će biti korištene različite vrste metoda istraživanja, i to:

- induktivna metoda - donošenje zaključaka o općem sudu na temelju pojedinačnih činjenica;
- deduktivna metoda - donošenje pojedinačnih zaključaka na temelju općeg suda;
- metoda analize - proces raščlanjivanja složenih misaonih cjelina na jednostavnije sastavne dijelove;
- metoda sinteze - proces objašnjavanja složenih misaonih cjelina pomoću jednostavnih 7 misaonih tvorevina;

→ metoda dokazivanja – izvođenje istinitosti pojedinih stavova na temelju znanstvenih činjenica ili na temelju ranije utvrđenih istinitih stavova. Svrha je utvrditi točnost neke spoznaje;

→ metoda klasifikacije – način raščlanjivanja općeg pojma na posebne, tj. jednostavnije pojmove;

→ metoda deskripcije – postupak jednostavnog opisivanja ili ocrtavanja činjenica u društvu bez znanstvenog tumačenja i objašnjavanja;

→ metoda kompilacije – postupak preuzimanja tuđih rezultata istraživanja, opažanja, stavova, zaključaka i spoznaja;

→ metoda komparacije – postupak uspoređivanja istih ili srodnih činjenica, pojava procesa i odnosa, odnosno utvrđivanja njihove sličnosti u ponašanju i intenzitetu te razlika među njima.

1.4. Struktura (sadržaj) rada

Rad je uz uvod i zaključak podijeljen na sedam dijelova. U prvom dijelu se analizira utjecaj turizma na razvoj otoka koristeći znanstvenu literaturu te se proučava na koji način EU financira razne projekte. Sljedeći dio studijom analizira projekte financirane iz fondova EU na portugalskom otoku Madeira. U trećem dijelu pregledavaju se turistički potencijali hrvatskih otoka te se analizira trenutno stanje na njima. Četvrto poglavlje bavi se fondovima Europske Unije koje hrvatski otoci mogu koristiti kako bi unaprijedili destinaciju te turističke proizvode i usluge. Peto poglavlje Studijom slučaja analizira hrvatski otok Murter te projekte koje lokalno stanovništvo provodi kako bi poboljšali turističku ponudu i povećali opće blagostanje. Na kraju se uspoređuju Studije slučaja iz rada te autor rada daje vlastiti osvrt.

2. IDENTIFIKACIJA FAKTORA RAZVOJA OTOKA

2.1. Faktori gospodarskog razvoja

Gospodarski razvoj označava proces unapređivanja životnog standarda i dobrobiti stanovništva jedne zemlje povećanjem dohotka po stanovniku. To se postiže povećanjem stupnja industrijalizacije u zemlji, kao i unapređivanjem ostalih sektora gospodarstva.

Osnovni faktori gospodarskog razvoja po Lockhartu (1997) su:

Ljudski kapital – Jedan je od najznačajnijih faktora gospodarskog razvoja neke zemlje. Kvaliteta i kvantiteta raspoloživog ljudskog resursa može direktno utjecati na razvoj gospodarstva. Kvaliteta ljudskog resursa ovisi o vještinama, kreativnim mogućnostima, praksi i edukaciji. Ukoliko je ljudski resurs države visoko kvalificiran, tada će output biti visoke kvalitete.

Prirodni resurs – Utječe na gospodarski razvoj države u velikoj mjeri. Prirodni resursi obuhvaćaju resurse koji su proizvod prirode poviše ili ispod površine zemlje. Efektivno iskorišteni prirodni resursi zemlje ovise o vještinama i mogućnostima ljudskog resursa, tehnologije i dostupnih fondova. Država koja ima vještu i obrazovanu radnu snagu te je bogata prirodnim resursima, svoju ekonomiju vodi prema razvoju.

Kapitalni resursi – Uključuju zemlju, zgrade, strojeve, struju, transport i razinu komunikacije. Kapitalni resursi povećavaju mogućnost proizvodnje po zaposleniku, što dalje vodi povećanju kapitalno/radnog omjera.

Tehnološki razvoj - Tehnologija uključuje primjenu znanstvenih metoda i proizvodnih tehnika. Tehnološki razvoj pomaže u povećanju produktivnosti sa ograničenom količinom resursa. Države koje ulažu u tehnološki razvoj svoje gospodarstvo razvijaju brže od država koje se nisu fokusirale na tehnološki razvoj.

Društveni i politički faktori – Društveni faktori uključuju tradiciju, vrijednosti i vjerovanja, koji doprinose razvoju u značajnom razmjeru. Politički faktori, kao što je uključenost vlade u formiranje i provođenje različitih politika, također značajno utječu na razvoj.

2.1.1. Analiza faktora razvoja na otocima EU¹

Europi pripadaju brojni otoci i otočne skupine u Atlantskom oceanu i Sredozemnom moru. Zbog svoje izoliranosti, život na otoku se uvelike razlikuje od života na kopnu.

Kod pogleda na **demografiju otoka i kopna** evidentna je različitost. Analizirajući statističke baze Europske Unije (EUROSTAT,2009) vidljivo je da samo nekoliko otoka ima pozitivnu demografsku situaciju (mlada populacija, priljev stanovništva), dok ostali stalno gube aktivnu i mladu populaciju. Pozitivni rezultati ne proizlaze iz pozitivnog prirodnog priraštaja (rođeni-mrtvi), već zbog većeg priljeva stanovništva koji pozitivno utječu na ukupan broj populacije te na dobnu piramidu (stanovništvo koje se seli na otok su uglavnom mladi parovi sa djecom). Investicije na otocima otvaraju nova radna mjesta te privlače mlade sa kopna. Samo Malta i Cipar imaju udio rođenih i udio mlade populacije iznad europskog prosjeka (ESPON,2013)

Podatci o **ekonomski aktivnom stanovništvu** kazuju nam kako postoji razlika između Sjevernih i Mediteranskih otoka koja proizlazi iz razlike sjevernog i južnog dijela Europe. Žene na jugu su manje uključene u ekonomski aktivan život te je veći postotak žena nego muškaraca nezaposleno. Generalno, ekonomska aktivnost na otocima (Mediteranskim) je manja u usporedbi s Europskim kopnom. Nezaposlenost, posebice mladih i žena, je visoka ali nema korelacije sa nivoom BDP-a (ESPON, 2013)

Ljudski kapital je veliki problem na otocima, pogotovo na Mediteranskim: nivo edukacije je nizak čak i na otocima sa visokom razinom BDP-a po stanovniku i prisutnim visokoškolskim ustanovama. Na Sjevernim otocima, ljudi su bolje pripremljeni na suočavanje sa novim izazovima, ali čak i tamo prelaz sa „tradicionalne“ na novu profesiju je izazov.

Prirodni resursi su veoma važni za otoke, posebice za one na području Mediterana gdje je značajna bioraznolikost i ljepota krajolika. Razlike u ekološkim problemima su vidljivi između sjevera i juga: širenje urbanih središta zbog turizma, izgradnja vikendica, nedostatak vode, vatra i veliki rizici erozije tla primarni su problemi juga, dok su eutrofikacija vode i obalna erozija glavni problemi sjevera. Zajednički problem je smanjenje ribljeg fonda – više vidljiv na sjeveru – sa direktnim utjecajima na ekonomiju i društvo. Konačno, klimatske promjene su globalni problem ali otoci su više izloženi od kopna.

¹ Glavnina sadržaja ovog poglavlja preuzeta je iz izvještaja EUROSTAT (2009)

Indikatori razvoja tehnologije za Mediteranske otoke su lošiji od nacionalnih koji su već ispod Europskog prosjeka, Kreta i Korzika su jedini otoci sa višim indikatorima.

Društveno – političke komponente (stupanj zadovoljstva sa javnim pitanjima, interes za politiku te društvena odgovornost) imaju značajnu razliku između sjevernih i južnih otoka ali institucionalno povjerenje je pozitivno na svim otocima. Osjećaj sigurnosti je također visok na otocima.

Kod **ekonomske efikasnosti** također su prisutne razlike između otoka i kopna. Otoci imaju slabije ekonomske pokazatelje od zemalja kojima pripadaju, te čine 79,2% prosječnog Europskog BDP-a po glavi stanovnika (EUROSTAT,2009). Otoci sa boljim ekonomskim performansama mogu se podijeliti u dvije kategorije:

1. Otoci koji su specijalizirani u aktivnostima niske dodatne vrijednosti kao što je turizam (Cipar, Baleari, Zakintos)
2. Otoci čija je gospodarska aktivnost specijalizirana za transport ili energiju kod kojih javni sektor ima veliko značenje

Samo par otoka ima značajniju proizvodnju u poljoprivredi, ribarstvu i prerađivačkoj industriji.

2.1.2. Turizam kao faktor gospodarskog razvoja otoka

Otoci se suočavaju sa velikim brojem nedostataka proizašlim iz njihove izolacije i periferne lokacije, te njihove veličine u pogledu populacije i područja. Među najvećim problemima su njihovi ograničeni resursi, male lokalne trgovine, loša dostupnost, loša infrastruktura te prevelika ovisnost o vanjskim utjecajima.

Koncept turizma na otocima privlači stručnjake koji pokušavaju ispitati karakteristike otoka već godinama (Lockhart i Drakakis-Smith, 1997), fokusirajući se sa ekonomskog i društvenog aspekta (Lockhart,1993), aspekta održivosti (Briguglio,1996) i efikasnog menadžmenta (Keane,1992;WTO,1994). Posebice, u posljednjim desetljećima, sa razvojem infrastrukture i dolaskom novih zračnih i pomorskih linija, otoci su postali lakše dostupni turistima (Lockart, 1994). Kao što Baum (1995) kaže „prirodne i klimatske karakteristike otoka stvorile su mamac za povećani broj turista“. To je razlog iz kojeg se otoci, posebice manji otoci značajno oslanjaju na turizam. **Turizam ima veći ekonomski, socio-kulturni i ekološki utjecaj na otoke nego na kopno** (Ioannides, Apostolopoulos, Sonmez, 2001).

Turizam je važniji za manje otoke nego za turističke destinacije na kopnu, zbog toga što čini veći postotak destinacijskog gospodarstva (Conlin i Baum, 1995).

2.1.2.1. Prednosti i nedostaci razvoja turizma na otocima

Veličina otoka ima velik utjecaj na strukturu turizma na otocima. Posebice, na manjim² otocima se podrazumijeva manja raznovrsnost prirodnih resursa. Najvažniji resursi u turizmu su zemlja, voda i opskrba električnom energijom (Rajotte, 1982) te ih je veoma skupo proizvesti ili uvesti. Još manja populacija znači ograničena lokalna trgovina. Iz tog razloga ograničeni su na uvoz strane robe.

Loša povezanost može izazvati velike troškove transporta (Farrell, 1985), manji broj posjetitelja, nedostatak zaliha, visoke cijene proizvoda i probleme u javnoj službi (Butler, 1993; Riley, 1995; Sharpley, 2001; Weber et al., 2001; Alipour and Kilic, 2005; Cross i Nutley, 1999). Ukoliko otok nije dostupan vanjskom svijetu, posebice zračnim i pomorskim putem, turizam se može razviti samo u malim razmjerima (Wing, 1995).

Najčešći pozitivni učinci razvoja turizma na otocima su: pozitivni ekonomski pokazatelji, bolja kvaliteta života, povećana zaposlenost, veće zanimanje za kulturu i okoliš. Nasuprot tome, turizam donosi i negativne učinke: Preveliko oslanjanje gospodarstva na turizam, povećani uvoz resursa sa kopna, turisti dolaze samo za vrijeme lijepog vremena, bitka za resurse, zanemarivanje tradicionalnih vrijednosti.

Pozitivni učinci

- Dohodak – Platna bilanca – Međunarodna razmjena

Mnoge studije su dokazale da je turizam postao važan faktor mnogih otočkih ekonomija (Britton i Kissling, 1984). Na otoku Antigua na primjer, turizam čini 58% BDP-a (Cooper, 1998) a na Kanarskim otocima 50% BDP-a. Također, turizam je važan za mnoge države jer je to izvor međunarodne razmjene (Harrison, 2003).

- Razvoj – Diversifikacija ekonomije

Mnogo malih otoka koristi turizam za postizanje većih ekonomskih i razvojnih rezultata kao i za diversifikaciju ekonomije. Turizam bi trebao biti povećan ili uveden u ekonomiju kao

² Manji otoci se definiraju kao otoci površinom manji od 1 km²

način diversifikacije ekonomije. Na Mauricijusu je Svjetska Banka urgirala ekspanziju turizma kako bi utjecala na preveliku zavisnost Države o industriji proizvodnje šećera (Farrell, 1985).

Turizam također unaprjeđuje standard življenja i infrastrukture na otocima. Kvaliteta života i prilike na otocima mogu biti toliko loše da mnogi stanovnici odluče napustiti otok. Turizam, pružajući mobilne i konstantno obnovljive izvore, može ponuditi rješenje nekih od ovih problema.

- Zaposlenost

Jednako važna kao i dohodak je zaposlenost stanovništva. U Samoi je 10% poslova vezano za turizam (Smith 1996), a na Falklandskim otocima turizam je povećao prihode kućanstava pružajući poslove sa skraćenim radnim vremenom.

- Sociokulturološki utjecaji

Sa društvenog pogleda, turizam doprinosi poboljšanju umjetnosti, edukacije, odmora, komunikacije, medicinskih i ostalih sadržaja u receptivnoj destinaciji, te širenju pogleda receptivnog stanovništva. Ovo je potvrdio Dann (1996) u svojoj studiji o Sv. Luciji, gdje su stanovnici smatrali turizam katalizatorom zanimanja za lokalnu kulturu.

- Okolišni utjecaj

Pošto je ekonomski utjecaj turizma globalno prepoznat, na očuvanje okoliša se gleda kao na investiciju. Vlasti na otocima provode kampanje čišćenja, kao u slučaju Tonga i Cookovih otoka (Harrison, 2003).

Negativni učinci

- Preveliko oslanjanje na turizam

Otočne ekonomije najčešće se previše oslanjaju na turistički sektor koji je kontroliran kopnenim tour operatorima, zračnim prijevoznicima i hotelskim lancima. Cazes (1997) tvrdi kako od 60 svjetskih destinacija u kojim turizam zauzima najveći dio BDP-a, prvih 15 su otoci. Ovo je dokaz o prevelikom oslanjanju na turizam malih otočnih država.

- Propuštanje

Propuštanje je velik problem u otočnim ekonomijama; Wilkinson (1989) tvrdi kako manji i izoliraniji otoci imaju veći indeks propuštanja zbog nedovoljnih vještina i kapitala koje su

potrebne. Na manjim se otocima potrebni resursi uvoze sa kopna. Na otoku Taquila (Peru), većina stvari koje konzumiraju turisti, osim kokosa i ribe, se uvozi sa kopna.

- Sezonalnost

Mnogi otoci se bave turizmom samo tijekom ljetnih mjeseci. Lockhart i Drakakis (1997) su proučavali turizam na Malti i Cipru i otkrili kako postoje sezonske fluktuacije u dolascima zbog klime i blagdanskih perioda u državama odakle posjetitelji potječu. Ova sezonska fluktuacija utječe na sezonsku zaposlenost, preveliku gužvu, probleme u transportu i javne službe.

- Bitka za resurse, zemlju i rad

Latimer (1985) tvrdi kako je turizam na otocima uzeo resurse zemlje, rada i kapitala od drugih sektora. Točnije, industrija turizma na otocima ima tendenciju rasta na trošak tradicionalnih ekonomskih aktivnosti, kao što su ribolov i poljoprivreda. Štoviše, u svojoj studiji na Key Westu, Schittone (2001) tvrdi kako je lokalna ribarska industrija „izgubila bitku za prostor“ s turizmom, kao i u slučaju Egejskih otoka u Grčkoj, gdje oslanjajući se na Buhalisa (1999), postoji bitka između turizma i poljoprivrede za ograničene površine zemlje.

- Sociokulturološki utjecaji

Demonstracijski efekt, inflacija socijalnih vrijednosti te povećanje troškova života, najveći su problemi učinka turizma na društvo. „Razvoj turizma često negativno utječe na zaštitu jedinstvenosti, zbog podrazumijevanja modernizacije, promjena u kulturi, urbanizacije i eksploatacije resursa“ (Coccosis, 1987). Conlin i Baum (1995) tvrde da je „fenomen gdje lokalno stanovništvo oponaša kulturu posjetitelja, time smanjujući važnost vlastite kulture i baštine, poznat kao kulturalni utjecaj interesa“.

Štoviše, mladi ljudi vide turiste kao uzor, umjetnost i vještine su promijenjene, pjesme i plesovi su usmjereni komercijalnim izvedbama. U svojoj studiji na grčkim otocima, Iosu i Serifosu, Tsartas (1992) je primijetio da mladi ljudi smatraju lokalne manifestacije zastarjelim i prilagođenim starijim generacijama.

Također, komercijalizacija povijesti, kulturne tradicije i ljudskih odnosa je također evidentna, zajedno sa povećanom stopom kriminala tijekom turističke sezone. Lokalno stanovništvo često previše radi preko sezone, mijenjajući ili čak zanemarujući svoje socijalne, obiteljske, vjerske i kulturne obaveze.

2.2. Koncept održivog razvoja turizma i otoka

Jedna od najpopularnijih tema vezana za otočni turizam je utjecaj turizma na okoliš otoka. Mnogo autora kao: Briguglio (1996), Kousis (2001), Ioannides (2001) i Riley (1995) upozoravaju na okolišne probleme uzrokovane turizmom na otocima. Turizam veoma često uništava spokoj i ljepotu otoka kroz zagušenost, promet i neprilagođen razvoj. Fragilnost ekosistema proizlazi iz niske razine otpornosti na vanjske utjecaje.

Kao što je Harrison (2003) zaključio, razvoj turizma na otocima dovodi do „uništenja šuma, flore i faune prilikom izgradnje aerodroma, luka i hotela te zagađenje plaža; također, jednom osnovani, hoteli i ostali turistički objekti mogu zagađiti lagune i vodu prilikom otpuštanja smeća i kanalizacije; aktivnosti turista mogu ubrzati buduću štetu“. Točnije, obalno zagađenje, nedostatak vode, kanalizacija, odbacivanje smeća na neprikladnim mjestima, zagušenje u prometu, buka, prevelika izgrađenost i estetska degradacija su samo neki od utjecaja koje su različite studije pronašle na grčkim otocima, Balearima i Karibima (Leontidou, 1991; Van den Bergh, 1993; Romeril, 1985; Barker i McGregor, 1995; de Albuquerque and McElroy, 1995, 1998; Battle, 2000; Groot, 1983).

U svojoj studiji o Gozu, Boissevain (1979) primijetio je da su neki lokalni stanovnici smatrali kako „svaki korak turista pomalo ali postojano uništava prirodnu ljepotu otoka“.

Rješenje, po Battleu (2000) i Brigugliu (1996) je održivi razvoj i razvojno planiranje.

2.3. EU potpore za razvoj specifičnih geografskih područja

Već dugi niz godina Europska Unija kroz svoje fondove podupire područja sa specifičnim geografskim obilježjima kao što su otoci. Europski fondovi su zamišljeni kao financijski instrumenti koji podupiru provedbu pojedine politike Europske unije u zemljama članicama. Jedna od najznačajnijih politika je Kohezijska politika, za koju je Europska unija u financijskom razdoblju 2014.-2020. izdvojila 376 milijardi eura iz svog proračuna (Strukturni fondovi, 2016.).

Kohezijska politika Europske unije financira se iz 3 glavna fonda:

- KOHEZIJSKI FOND – cilja na države članice čiji je bruto nacionalni dohodak po stanovniku manji od 90% prosjeka Europske unije te financira projekte iz područja prometa i okoliša.
- EUROPSKI FOND ZA REGIONALNI RAZVOJ – za cilj ima jačanje ekonomske i socijalne kohezije u Europskoj uniji te smanjenje razvojnih razlika između njenih regija.
- EUROPSKI SOCIJALNI FOND – potiče zapošljavanje i mogućnosti zaposlenja u Europskoj uniji.

Europski fond za regionalni razvoj i Europski socijalni fond poznati su i pod nazivnom strukturni fondovi.

Osim navedenih, u financijskoj perspektivi 2014.-2020. na raspolaganju su i:

- EUROPSKI POLJOPRIVREDNI FOND ZA RURALNI RAZVOJ
- EUROPSKI FOND ZA POMORSTVO I RIBARSTVO

Svih pet fondova imaju zajednički naziv Europski strukturni i investicijski fondovi (ESI fondovi).

U financijskom razdoblju 2014.-2020. Republici Hrvatskoj je iz Europskih strukturnih i investicijskih (ESI) fondova na raspolaganju ukupno 10,676 milijardi eura (Strukturni fondovi, 2016). Od tog iznosa 8,397 milijardi eura predviđeno je za ciljeve kohezijske politike, 2,026 milijarde eura za poljoprivredu i ruralni razvoj te 253 milijuna eura za razvoj ribarstva.

U Europskom parlamentu donesena je rezolucija o posebnoj situaciji otoka u veljači 2016.g. Za rezoluciju su posebno zaslužni europarlamentarci koji dolaze iz država koje u svom sastavu imaju otoke te su rako upoznati sa različitostima življenja na otoku u odnosu na kopno. Članovi EU Parlamenta preko rezolucije žele upozoriti na poteškoće života na otocima te potaknuti veće izdvajanje sredstava iz fondova za poboljšanje života i gospodarstva na otocima.

3. STUDIJA SLUČAJA – OTOK MADEIRA

Vidljivo je da je turizam na otocima specifičan zbog velikog utjecaja na ekonomiju, okoliš i samo lokalno stanovništvo. Ukoliko se ne želi da turizam promijeni izgled otoka do temelja, potrebno se držati koncepta održivog razvoja. U ovom primjeru će se vidjeti kako je portugalski

otok Madeira kroz dva projekta financirana iz fondova Europske Unije povećao turističku ponudu otoka te učinio život na otoku boljim.

Opće informacije o otoku

Lokacija: Nalazi se u Atlantskom oceanu 900 km jugozapadno od Portugala 1000 km od Lisabona i 500 km zapadno od Afričke obale

Površina: 801 km²

Populacija: 247 568 stanovnika

Gustoća: 309 stanovnika/km²

Slika 1: Položaj otoka Madeira

Izvor: <http://opd.si/2008/01/10012008-predavanje-madeira-otok-vecne-pomladi>

Ekonomske aktivnosti na otoku

Tradicionalne aktivnosti na otoku su poljoprivreda (uzgoj banana za lokalno i nacionalno tržište, cvijeće i vino), ribolov, šivanje, tapeciranje i izrađivanje košara. Turizam je najveći izvor prihoda.

PROJEKT 1. :

PRIKLADAN NAČIN ZBRINJAVANJA VELIKE KOLIČINE OTPADA

Odlaganje krutog otpada zna biti veliki problem, posebice na otocima sa ograničenom veličinom zemljišta. Kroz prošlo desetljeće, Madeira je izgradila tri stanice namijenjene kreiranju integriranog rješenja zbrinjavanja otpada – od prikupljanja, sortiranja, recikliranja pa sve do ponovnog postupka.

Projekt financiranja izgradnje stanice za kruti otpad u Meia Serri financiran je iz EU Kohezijskih fondova. Projekt je koštao 153 000 000 € a iz fondova EU se dobilo 102 100 000. Trajanje projekta je bilo od 01/03/2007 – 01/10/2008.

Inženjeri su obnovili stari tip stanice, izgradili mrežu za kontrolu kvalitete okoline, dodali stanice za prijenos energije, instalirali opremu za sortiranje smeća koje se može sortirati i pokrenuli ekološko osviještenu kampanju.

Stanica može zbrinuti 128 000 tona/godišnje i proizvesti do 8 megavata struje – pokrivajući 4% električnih potreba regije i 15% kućne potrebe.

„Projektno rješenje za zbrinjavanje i odstranjivanje otpada, u prvom planu, je dobro integrirana sa sortiranjem otpada i njegovom transportom do reciklažnih objekata na kopnu“, kaže član odbora. Ovo pozitivno utječe na okoliš, javno zdravlje i kvalitetu života za ljude na Madeiri.

PROJEKT 2. :

PROMATRANJE TRADICIONALNOG LOVA NA KITOVE

Kitolov je prije igrao važnu ulogu u ekonomiji Madeire, ali je zaustavljeno zbog međunarodnih konzervacijskih razloga 1981. Danas tisuće ljudi odlazi posjetiti otok kako bi se divili ovim veličanstvenim i zaštićenim bićima koji slobodno plivaju u svom prirodnom staništu. Mogu također naučiti više o cetaceans – morskim sisavcima – i povezanoj lokalnoj povijesti u Madeirskom Muzeju za kitove, u ribarskom naselju Canical. Muzej je premješten u nov i veći prostor, i njegova infrastruktura, prikazi i znanost su proizvod četverogodišnjeg 3D Whale projekta (2009 – 2013).

Sredstva za projekt su se prikupila iz Europskih fondova za Ruralni Razvoj. Projekt je koštao 2 300 000 €, a iz Fondova se izvuklo 1 800 000 €. Cilj 3d Whale-a je poboljšati sva 4 glavna

aspekta muzeja: eksponat, znanstvena istraživanja, edukaciju i komercijalnu stranu. Najuočljiviji je digitalni sadržaj koji je razvijen – u pet jezika – kako bi kreirao inovativnu rutu kroz muzej za posjetitelje.

„3D Whale projekt kreira potrebne tehnološke uvjete za ovaj muzej kako bi postao vrata za znanje u prozor sa pogledom na more“, rekao je Dr. Luis Freitas, direktor muzeja. Projekt s poštovanjem prikazuje povijest otoka, te podiže osviještenost ljudi o cetaceansima i trenutnim konzervacijskim pokušajima. Očekuje se da će rezultati poboljšati kulturni i ekonomski utjecaj muzeja, kao i otvoriti put za internacionalna znanstvena istraživanja.

4. HRVATSKI OTOCI I NJIHOV DRUŠTVENO-EKONOMSKI RAZVOJ

4.1. Općenito o hrvatskim otocima

Otoci su veliko bogatstvo i osobita vrijednost Hrvatske. Njihov je potencijal do sada slabo iskorištavan, njihove izvornosti nedostatno štićene, a razvojne mogućnosti nepoticane ili čak priječene. Gotovo čitavo proteklo stoljeće, a osobito tijekom vremena obiju Jugoslavija u njih je ulagano malo ili ništa, tako da su iz godine u godinu gospodarski i demografski nazadovali. Hrvatski otoci obuhvaćaju gotovo sve otoke istočne obale Jadran a i njegova središnjeg dijela, čineći drugo po veličini otočje Sredozemlja. Ima ih 1185, a geografski se dijele na 718 otoka, 389 hridi i 78 grebena.

Tablica 1. Popis 20 najvećih hrvatskih otoka po površini

OTOK	POVRŠINA U km ²	OTOK	POVRŠINA U km ²
Krk	405,8	Lošinj	74,7
Cres	405,8	Pašman	63,3
Brač	394,6	Šolta	59,0
Hvar	299,7	Ugljan	50,2
Pag	284,6	Lastovo	46,9
Korčula	276,0	Kornat	32,3
Dugi otok	114,4	Čiovo	28,8
Mljet	100,4	Olib	26,1
Rab	90,8	Vir	22,4
Vis	90,3	Murter	18,6

Izvor: Statistički ljetopis Republike Hrvatske, Državni Zavod za statistiku Republike Hrvatske, Zagreb, 2015.

Jadransko more je relativno plitko more sa prosječnom dubinom oko 170 metara, a najvećom izmjerenom dubinom od 1228 metara u južnom dijelu. Slanost mora u južnom dijelu iznosi 38%, što je više od svjetskog prosjeka, smanjuje se prema sjeveru (Jadransko more i otoci, 2014).

Jadransko se more također ističe izrazitom prozirnošću i intenzivnom bojom što, uz slikovitu obalu, pridonosi jedinstvenom krajoliku. Najniža zimska temperatura mora je 7°C dok je prosječna ljetna temperatura mora od 22 do čak 27°C. Blaga sredozemna klima koja omogućuje više od 2600 sunčanih sata godišnje, svrstavaju hrvatsku obalu među najsunčanije europske obale. Hrvatska je 2003. godine proglasila zaštićeni ribolovno-ekološki pojas, koji obuhvaća 23 870 km² dok također, u skladu s Konvencijom o pravu mora UN-a, ostvaruje suverenitet nad pripadajućim dijelom Jadranskog mora, unutrašnjim morskim vodama i teritorijalnim morem koji obuhvaća negdje oko 31 000 km².

Naseljeno je 47 otoka, a prema popisu stanovništva iz 2011. godine na njima je živjelo 124 955 stanovnika (Statistički ljetopis RH, 2015).

Tablica 2. Popis 10 najnaseljenijih hrvatskih otoka

OTOK	BROJ STANOVNIKA
Krk	19 383
Korčula	15 222
Brač	13 956
Hvar	11 077
Rab	9 328
Pag	9 059
Lošinj	7 587
Ugljan	6 049
Čiovo	5 908
Murter	4 895

Izvor: Statistički ljetopis Republike Hrvatske, Državni Zavod za statistiku Republike Hrvatske, Zagreb, 2015

Otoci su oduvijek ovisili od susjednome kopnu, nekada manje, danas više povezani s njime suvremenim prometnim vezama poput trajekta, brzih brodskih linija, aviona, mostova i slično. Tisućljetna bitka s prirodom, oskudnom zemljom, čudljivim morem, jakim i surovim vjetrovima te još silovitijom rukom osvajača, stvorila je mentalitet i vrednote posebne kvalitete karakteristične samo otočanima, tako zvanim „bodulima“. Dugačka i razvedena obala omogućila su Hrvatskoj još od najstarijih vremena sudjelovanje u svjetskom pomorstvu. Ta pomorska i sredozemna orijentacija duboko je ukorijenjena u tradiciju i svakodnevni život

njezinih stanovnika. Život otočana tradicionalno je vezan uz more. Ribarstvo, brodogradnja i pomorstvo nekada su igrali veliku ulogu u životu samih otočana dok danas imaju kontinuiranu mogućnost za novu osnovicu života: turizam. Nedostatak radne snage te problem povezanosti - od nedovoljnog broja linija do cijene prijevoza - odražava se na konkurentnost proizvoda otočnih tvrtki, tako da većina njih jedva održivo posluje. Činjenica je da je turizam osnovna djelatnost i da se on donekle nadopunjuje s poljoprivredom, pa je prokušana formula opstanka otočnog stanovništva kombinacija turizma i poljoprivrede. Ipak, unatoč tome što su mnoge tvornice i tvrtke na otocima prestale s radom, s otoka dolazi niz prepoznatljivih brendova koji osvajaju i najprestižnije svjetske nagrade.

4.2. Prirodna i kulturna baština hrvatskih otoka

Ekosustavi hrvatskih otoka, endemske vrste biljaka i životinja koje su u njima našle svoja staništa te geomorfološke pojave, izuzetno su vrijedni. Stoga je popis službeno zaštićene prirodne baštine s obzirom na relativnu skučenost otočnog prostora, izuzetno dug. Od 7 hrvatskih nacionalnih parkova, 3 su na otocima i u okolnom moru (Brijuni, Mljet i Kornati), a na Dugom otoku je park prirode Telašćica. Uz to, na otocima je jedan botanički rezervat, 6 ornitoloških rezervata, 3 rezervata šumske vegetacije, 7 park-šuma, 10 zaštićenih krajolika, 2 geološka i 7 geomorfoloških spomenika prirode, 3 spomenika parkovne arhitekture i niz rijetkih primjeraka drveća.

Najviše biljnih i životinjskih vrsta je na Krku i Cresu, otocima preko kojih prelazi životom najbujnija 45 paralela. Izuzetno je vrijedna i kulturna baština. Izmjerimo li je kako je uobičajeno, materijalnim spomenicima., popis je i ovdje izuzetno dug. Nema poznatog razdoblja iz prošlosti, a da mu tragovi nisu potvrđeni i na otocima (paleolitički, neolitički, ilirski (liburnski), rimski, hrvatski ostaci) tako da nepokretnih spomenika, dovoljno vrijednih da budu službeno zaštićeni kao dio hrvatske baštine, ima 667. Oni pokretni nisu još posebno pobrojani.

Tablica 3. Zaštićeni spomenici kulture na hrvatskim otocima

Vrsta spomenika	Registar spomenika	Preventivna zaštita	Ukupno
Memorijalna područja	3	-	3
Povijesne urbane i ruralne cjeline	55	10	65
Povijesni kompleksi	16	-	16
Memorijalni spomenici	52	-	52
Civilne građevine	157	7	164

Obrambene građevine	27	-	27
Gospodarske građevine	13	-	13
Sakralne građevine	254	8	262
Grobne građevine i cjeline	5	-	5
Javna plastika i urbana oprema	3	-	3
Kopneni arheološki lokaliteti	33	1	34
Podmorski arheološki lokaliteti	24	-	24
U k u p n o	642	25	667

Izvor: Državni ured za zaštitu prirodne i kulturne baštine

Podmorje, krajolici, strmci, endemske biljne i životinjske vrste i sve ostalo što se može svrstati u prirodnu baštinu otoka, prepleteno je, a često i stopljeno s tisućama kilometara gromača i tisućama hektara terasa, sa selima i starim gradovima, crkvama i zabačenim samostanima, utvrdama i svjetionicima i svim ostalim što se, spadalo u ovih 667 objekata ili ne, može svrstati u kulturnu baštinu. Oba, međusobno uvjetovana dijela otočne baštine, jedva se mogu štititi odvojeno. Urasla u otočni okoliš, graditeljska baština se ne može ni dobro uočiti, a kamoli dobro vrednovati ako se promatra odvojeno od prirodne. S druge strane, mnoga endemska biljna i životinjska vrsta razvila se baš oko suhozida i lokava te u nekad čistim akvatorijima otočnih luka. Autohtona, uglavnom ruralna graditeljska baština nastajala je u teškoj svakodnevici. Otočani su dobro poznavali svoj ne suviše izdašni ekosustav i svoje vjetrove i vale, što je u krajnjoj liniji odredilo kako će izgledati terase, poljski putevi, kako će se i od čega graditi i gdje će se podizati naselja i luke. Upečatljiv spomenik teškog života i golemog truda su bunje, mocire, gromače, suhozidi nastali krčenjem teško obradivih površina i vještim slaganjem. Svojim oblicima, površinom, izgledom i namjenom, jedan su od najreprezentativnijih primjera pučkog autohtonog graditeljstva, gotovo na svakom otoku različit.

Hrvatski otoci zorno pokazuju da kulturnu baštinu uz građevine čine jezik, običaji, vještine, predaja, nošnje i slično, ali i stoljećima građen mentalitet i svjetonazor. Otoci u svom trajanju, a otočani u svojoj svijesti čuvaju najveće vrijednosti nacionalnog identiteta. Od arheoloških nalaza, sakralnih i profanih građevina, preko glagoljice, pisane riječi i jezične baštine do zanata, obrta i vještina svih vrsta. Sve sama prvorazredna obilježja nacionalne opstojnosti i kontinuiteta.

Otočane određuju dvije naizgled proturječne posebitosti: s jedne strane visok stupanj autonomije i autarkičnosti, dakle upućenosti na sebe i na vlastiti mikrokozmos i s druge, zavidan stupanj otvorenosti prema civilizacijskim dostignućima, izgrađen prije svega na blagotvornu utjecaju mora i plovidbe. Analiza nastanjivanja u prošlosti i iseljavanja danas, taloženje kulturnih slojeva, smještaj otočnih naselja, razmještaj djelatnosti u otočnom prostoru i

akvatoriju, jezični utjecaji i miješanja, nedvosmisleno potvrđuju te dvije komponente kao bitne odrednice otočnog identiteta.

Otočani su, nadalje, multikulturalne osobe. To prije svega vrijedi za ruralno stanovništvo s malih otoka bez gradskih središta, gdje je u jednoj osobi redovno sjedinjen veliki broj vještina: svi su i ratari i ribari i stočari, pomorci i turistički radnici. Jasno je da je tako složen profil otočanina posljedica upravo takvog prostora kakav jest hrvatski otok i gospodarskih aktivnosti kakve su se mogle u takvom prostoru obavljati. Otoci zbog mnogih razloga najbolje čuvaju stara jezična stanja, proučavanje kojih je neophodno za ukupno poznavanje nacionalne jezične problematike. Činjenica je, međutim, da je izostanak kulturnog i obrazovnog djelovanja, uz mnoge druge razloge, na nekim otocima ustupio prostor različitim devijantnim pojavama, od kojih je narkomanija samo vrh ledene sante.

Posljednjih desetljeća i prirodna i kulturna baština se više gazi, razgrađuje i zaboravlja nego čuva i sklad prirodnog i graditeljskog je ozbiljno poremećen. Prirodna baština se krči radi nove, uglavnom stambene gradnje, infrastrukturni koridori narušavaju krajolike, a neuređena odlagališta otpada i prekratki kanalizacijski ispusti onečišćuju, a sve češće i zagađuju otočni okoliš i ugrožavaju prirodnu baštinu. Suvremenom gradnjom stvara se tako od prirode odvojena graditeljska baština, a novi potrošački obrasci i novi životni stilovi prekinuli su stoljetni kontinuitet kulturnog razvitka. Zaštićene građevine nerijetko služe kao građevni materijal, običaji se zaboravljaju, stari alati raspadaju, a nošnje trunu. U pogledu očuvanja najlošije je prošla kulturna baština podmorja, gdje je zbog nedovoljne brige i slaba nadzora došlo do velikih devastacija.

Mnogi prostori koji su u ne tako davnoj prošlosti bili namijenjeni kulturi i školstvu, prenamijenjeni su u posljednjih pola stoljeća u druge svrhe. Takozvani domovi kulture, pogotovu po malim naseljima malih otoka, pretvoreni su u prodavaonice, ambulante, ispostave različitih namjena, itd. Propadanju se rijetko opire organizirano i s dovoljno novca, pa mnogo toga, često i sve, ovisi o pojedincima entuzijastima. Goleme razlike koje postoje u stupnju kulturne organiziranosti od otoka do otoka, ponajviše su nastale zahvaljujući iznimnim pojedincima. Napuštena sela, zapuštene gromače i terase, običaji i govor koji umiru s posljednjim stanovnicima, prijete potpunim raskidom sklada prirode i čovjeka na hrvatskim otocima.

4.3. Turizam na hrvatskim otocima

Današnja je otočna gospodarska struktura prilično siromašna, poljoprivreda je najvećim dijelom zapuštena, a prevladava turizam za kojim slijede trgovina, brodarstvo, remontna brodogradnja, prerada ribe, kamenarstvo i vinarstvo. Danas je zaposleno oko 45000 otočana, od čega na samim otocima nešto manje od 40000. Ostali stanuju na otocima, a rade na kopnu. Troškovi života, prvenstveno zbog troškova prijevoza, viši su nego na kopnu, podaci kazuju da su na većim i pristupačnijim otocima troškovi viši za oko deset, a na manjim, udaljenijim otocima i za trideset posto. Bez obzira o kojem se pokazatelju radilo, udio otoka u gospodarstvu Hrvatske nikad nije premašivao pet do sedam posto.

Na osnovne smještajne kapacitete na otocima otpada svega 29,3% smještajne ponude, za razliku od obalnog pojasa, gdje na osnovne smještajne kapacitete otpada 34,1% (DZZS RH, 2015). Turistička ponuda razlikuje se od otoka do otoka. Na kvarnerskim i sjevernodalmatinskim otocima nalazi se gotovo 75% ukupnih smještajnih kapaciteta svih naših otoka, ali je unatoč tome, njihova struktura nepovoljnija od one na srednjodalmatinskim i južnodalmatinskim otocima. Na sjevernodalmatinskim otocima natprosječno su zastupljeni kampovi, sobe i apartmani za iznajmljivanje. Većina osnovnih smještajnih kapaciteta na hrvatskim otocima su hoteli i turistička naselja srednje kategorije, koja se u pravilu ne griju pa mogu raditi samo ljeti. Postojeća struktura smještajnih kapaciteta u velikoj mjeri pridonosi izrazito sezonskom karakteru hrvatskog otočnog turizma. Primjera radi, na slabo prometno povezanim i prostorno raštrkanim zadarskim otocima, turizam se gotovo isključivo svodi na ponudu nekadašnjega tzv. privatnog sektora, zbog čega turističku ponudu na tim otocima gotovo u pravilu čine komplementarni kapaciteti.

Maritimne karakteristike naše obale i otoka jedan su od glavnih motiva dolaska turista u našu zemlju. Brojnost otoka, razvedenost obale, čistoća i toplina našega mora uz blagu sredozemnu klimu, pogoduju razvitku specifičnog oblika turizma – nautičkog turizma. Valja istaknuti činjenicu da je u posljednjem desetljeću otočni prostor Hrvatske doživio izuzetno dinamičan razvitak nautičke ponude. Prema istraživanjima iz 2014. godine na morskoj obali hrvatske je 112 luka nautičkog turizma, i to 72 marine i 40 ostalih luka nautičkog turizma od kojih je oko 40% na otocima (Kapaciteti i poslovanja luka nautičkog turizma, 2015).

Neki hrvatski otoci imaju potencijal postati oaze nedirnete prirode i rijetkih staništa različitih biljnih i životinjskih vrsta, naročito zbog činjenice da je takvih lokaliteta u Europi i svijetu sve manje. Otoci poput Mljeta, Kornata i Brijuna su već zaštićeni i proglašeni nacionalnim parkovima, a Lastovsko otočje i Telašćica na Dugom otoku parkovima prirode. Na otoke dolaze pretežno nešto mlađi ljudi u odnosu na obalne destinacije, kojima su glavni motivi dolaska i boravka rekreacija i različite sportske aktivnosti. Prema zadnjem istraživanju najbolje ocijenjeni elementi hrvatske ponude su ljepota prirode i krajolika, ljubaznost osoblja u smještajnom objektu, vrijednost za novac smještaja i gastronomska ponuda (TOMAS istraživanja, 2015). Gastronomskej ponudi se posljednjih godina pridaje sve veća pozornost s ciljem obogaćivanja turističke ponude i privlačenja većeg broja turista. Paški sir, dalmatinski pršut i maslinovo ulje samo su neki od proizvoda koji obogaćuju hrvatsku gastronomsku odnosno turističku ponudu. Dalmatinska vina poznata su još od antičkog doba, svaki otok ima svoja vina i vinare, koja se rade od autohtonih sorti grožđa. Bolski plavac i Opolo sa otoka Braća, Ladesta i Augusta insula s otoka Lastova, Pošip i Plavac s otoka Korčule te hrvatski otok s najviše sorti grožđa Hvar, nudi vina Faros, Ivan Dolac, Zlatni Plavac, Pelegrin, Parč i mnoga druga vina. U Hrvatskoj je ljubaznost odnosno usluga osoblja u smještajnom objektu dobro i visoko ocijenjena, što puno znači u današnje vrijeme kada je turistička ponuda sve veća i kada se potrebno istaknuti odnosno diferencirati od ostatka tržišta.

Primarni ciljevi u turizmu jesu povećanje broja turista i produženje sezone. Iz godine u godinu mijenja se profil turista. Mnogima više nije dovoljno sunce i more, nego žele aktivan odmor koji se ponajprije temelji na sportsko-rekreativnim sadržajima. Takvi su sadržaji jedna od bitnih sastavnica ukupne turističke ponude naših otoka. Struktura i broj sportsko-rekreacijskih sadržaja na našim otocima nije ujednačena, tj. na nekim otocima postoje objekti takvog tipa, a na velikoj većini ostalih nema gotovo nikakvih sadržaja. Prevladavaju igrališta za tenis, mini golf, odbojku, staze za vožnju bicikla, stolovi za stolni tenis, zatim centri za obuku jedrenja, ronjenja, iznajmljivanje čamaca, jedrilica, dasaka za jedrenje, pribora i opreme za skijanje na vodi i dr. Za razliku od otoka na kojima postoje nautičke luke i koji u svojoj turističkoj ponudi imaju prije navedene sadržaje, veliki broj otoka još uvijek nema gotovo nikakve preduvjete za izgradnju objekata i sadržaja za sportsko-rekreacijski turizam. Hrvatski otoci imaju veliku perspektivu i mogućnosti za razvoj zdravstvenog turizma kao specifične vrste turizma, zbog klimatskih obilježja i čistog okoliša. Neka od otočnih lječilišnih mjesta u Hrvatskoj su specijalna bolnica za medicinsku rehabilitaciju u Veloj Luci na otoku Korčuli i lječilište za bolesni dišnih organa i kože u Velom Lošinj u na otoku Lošinj. Za potpuniju sliku otočne

turističke ponude izuzetno je važno raspolagati ne samo uobičajenim statističkim podacima, već i različitim kvalitativnim obilježjima, da bi se turistička ponuda mogla što brže i uspješnije prilagoditi zahtjevima tržišta.

4.4. Održivi razvoj otočnog turizma u Hrvatskoj

Hrvatski otoci imaju očuvan odnos između prirode i otočnoga stanovništva, ali i dugotrajnu turističku tradiciju, koju su otočani uglavnom sami razvijali od samoga početka. Vlastitim poletom i uglavnom skromnim turističkim znanjem oni su pokretali i turističke tvrtke, i o njima su se skrbili kao o svojoj privatnoj imovini. Zbog takvih okolnosti, pri razvoju turizma na otocima svi bi stanovnici pojedinoga otoka morali biti konzultirani kako bi izravno surađivali uz turističke radnike i lokalne političke strukture. Oni svi zajedno moraju imati turističku viziju, i na temelju toga raditi na aktiviranju svojih gospodarskih potencijala uz inicijativu i samoorganizaciju. Naime, turistički razvoj otoka traži suživot s tradicionalnom kulturom, uz optimalnu iskorištenost turističkih različitosti.

Održivi razvoj znači gospodarski i društveni rast usklađene s ekosustavima u kojima djeluje, pa je kao takav i dugoročno održiv (Črnjar, 2002).

Održivi turizam uvjetuje takvo upravljanje resursima da se zadovolje ekonomske, socijalne i zaštitarske potrebe, te očuvaju kulturne, ekološke i biološke raznolikosti. Ekoturizam je dio turizma, a načela održivosti moraju se primijeniti na sve vrste turističkih djelatnosti (Kušen, 2002).

Danas su se iskristalizirali sljedeći stavovi o ekoturizmu (Klarić, 2002):

1. Ekoturizam aktivno promovira odgovornost prema okolišu i izravno na njega pozitivno utječe
2. Funkcioniranje ekoturizma ograničeno je tzv. paket-aranžmanima velikih turoperatora, jer njegovi korisnici bježe od velikih skupina i klasičnoga turizma.
3. Cijene su razmjerno visoke, a broj turista koji traže ekousluge, relativno je malen

Ekoturizam je definiran u Hrvatskoj ovim općim značajkama:

1. to su svi oblici turizma u kojima je glavna motivacija turista zaštita i očuvanje prirode i tradicijske kulture
2. obilazak organiziraju lokalna poduzeća, uglavnom u manjim skupinama turista,
3. negativan utjecaj na prirodni i sociokulturni okoliš je minimalan
4. prirodni okoliš štiti lokalnu društvenu zajednicu i lokalno stanovništvo zbog mogućnosti zarade na temelju rente ili zapošljavanja (Kušen, 2002).

U Hrvatskoj se sve više shvaća da je održivi razvoj ruralnih područja, pa tako i primorskog turizma, optimalno razvojno rješenje. Samo održivim razvojem može se pokrenuti spirala razvoja hrvatskoga primorja. Uloga države tu je od presudnog značenja, i to prije svega ulaganjem kapitalnih investicija u infrastrukturu, uz odgovarajuću zakonodavnu regulativu. Važan utjecaj trebaju imati nevladine udruge koje promoviraju ideju održivog razvoja s pomoću monitoringa i konstruktivnoga usmjeravanja (Hiltrac, 2002).

U revitalizaciji otoka treba nastojati da se poveća broj otočana, i to tako da se prvenstveno vrate oni koji su se odselili u obalne gradove i inozemstvo. Drugi doseljenici ne bi smjeli brojčano prijeći kritičnu crtu odnosa na štetu domicilnoga otočnog stanovništva, i to ne samo brojčano već i „pozicijski” u lokalnoj upravi i gospodarstvu. Jer, domaći su ljudi ti koji su sposobni dati kolorit i posebnost otočne tradicije i načina života. Svi se „ostali” moraju emocionalno uživjeti s otočnom sredinom (Hiltrec, 2002).

Degradacija prirodnih i kulturnih pejzaža nije nastala samo kao posljedica turističkog razvoja našeg primorja već i razvoja motorizacije, urbanizacije itd. (Žuvela, 1996).

Održivi razvoj hrvatskih otoka treba pratiti tradicionalan način života na njima, koji je okrenut moru i zemlji kao izvorima egzistencije. Ne smije se dogoditi da se turistima prezentira kultura otočnih ribara i težaka, a da oni stvarno više ne postoje. Treba, dakle, tu tradiciju slijediti i obogaćivati. Na obalnim prostorima trebalo bi organizirati turističku ponudu u malim ili većim naseljima uz sadržaje kao što su: ribolov, ribarska krstarenja, jedrenje, vožnje, otočno planinarenje, obrađivanje polja, berbe i slično. Nautičke luke na otocima treba posebno tretirati kako se ne bi dogodilo da one ugroze prirodni okoliš.

Otočni održivi razvoj treba riješiti pitanja, kao što su:

1. kako zaštititi dosad sačuvan prostor
2. koje su prednosti za razvoj određene regije
3. koja su ograničenja razvoja
4. koju ulogu u razvoju ima vlada i lokalna uprava
5. treba li razvoj graditi na kulturnoj, povijesnoj i gospodarskoj prepoznatljivosti ili stvoriti neke nove pretpostavke
6. kako kreirati razvoj koji neće sam sebe dovesti u kolaps

Hrvatska treba razumnom strategijom razvoja naše obale i otoka izbjeći sudbinu sredozemnih razvijenih zemalja; one su svoj izvorni okoliš tako uništile investicijama da su postale nepoželjne i za domicilno stanovništvo i za goste.

Hrvatski otočni turizam ima perspektivu zato što je hrvatska obala u usporedbi sa susjedima ostala očuvana u znatnim dijelovima. Naš prirodni pejzaž još izaziva ugodu smirujućom vizurom raznolikosti obale i otoka sa zelenilom šuma, plavetnilom mora i neba te bojama maslinika i vinograda. Sve navedeno, upotpunjeno povijesnim primorskim gradovima s višestoljetnim spomenicima, povijesnim iskopinama, starim utverdama, palačama i crkvicama - daje vrijednosti koje su narušene u drugim dijelovima Mediterana. Održivi razvoj hrvatskih otoka mora se rješavati strategijom dalekosežnih procjena. Tako će se spriječiti negativni učinci razvoja (Jurković, 1991).

U otočnom turizmu važno mjesto pripada ekološkoj poljoprivredi i gastronomskoj ponudi. Hrvatski prehrambeni proizvodi, a posebno oni proizvedeni na području obalnog pojasa, s obzirom na tradicionalni način proizvodnje, imaju sve predispozicije da budu važan dio hrvatskoga gospodarskog, a posebno turističkog branda. U Hrvatskoj se miješa nekoliko klimatskih tipova, pa je prirodna vegetacija vrlo raznolika, uz tri glavne poljoprivredne regije: panonsku, gorsku i sredozemnu. Biološka i krajobrazna osobina svake regije zahtijeva poseban pristup poradi njihove zaštite. Ipak, ekoproizvodnja hrane podrazumijeva, primjerice, upotrebu starih kultura i pasmina, a to ne generira profit bez posebnih državnih poticaja u ovoj fazi. Rješenje tog problema treba tražiti u okviru državne politike razvitka ruralnih područja uz očuvanje kulturnoga i prirodnog nasljeđa u Hrvatskoj.

Uz gastronomsku ponudu branda hrvatskoga turizma treba uključivati i zdravstveni turizam, kulturne vrijednosti i ekološke posebnosti (očuvanost prirode, stupanj i kvaliteta urbanizacije, nadasve u priobalju). Hrvatska, a posebno njezino priobalje, obiluje prirodnim izvorima ugone i zdravlja. Mediteransko more i klima imaju terapijski učinak na ljude. Zdravstveni turizam u Hrvatskoj nema originalan pristup u koncepciji razvoja. Turizam postoji zbog čovjeka, a često se događa da se turisti vraćaju kući s odmora umorniji nego kad su na odmor krenuli, jer su proveli odmor u trci za raznim doživljajima, zabavama i besadržajnim aktivnostima. Zato im domaćini trebaju ponuditi što više mogućnosti da iskušaju vrijednosti izvorne ljepote prirode, kulture i socijalnih posebnosti lokalne zajednice, kako bi se vraćali odmornog tijela i obogaćenog duha. Programi za turiste moraju biti aktivni, primjerice nuđenjem edukacije, zabave, avanture i duhovnog sazrijevanja. Budući da mnogi ljudi pate od umora izazvanoga stalnim stresom, turistički odmor koji vodi poboljšanju zdravlja nije luksuz; to je najveći izazov u suvremenom razvoju turizma. Turistička destinacija mora zadržati izvornost, ostati vjerna svojoj kulturnoj tradiciji te iz nje crpiti snagu za razvoj. Promicanje održivoga kulturnog razvoja uvjet je održavanju lokalnih kulturnih posebnosti. Nositelji turističke ponude moraju identificirati i afirmirati vlastite lokalne kulturne vrijednosti, a promjene se ne smiju odvijati na štetu naslijeđenih vrijednosti.

Turizam koji nije održiv, devastirat će prirodu, a rezultat će biti gubitak zanimanja turista za takvu destinaciju. Suprotno tomu, u pozitivnom ekološkom okruženju turisti će se ugodno osjećati, pa će i sami aktivno sudjelovati s mještanima u podizanju turističke kulture i zaštiti od devastacije okoliša.

Pritom, valja nastojati da se:

1. moderniziraju postojeći kapaciteti prema zahtjevima turističkog tržišta kako bi na naše otoke doveli gosta veće platne moći, uz pružanje turističkih usluga izvan ljeta (ugradnja klimatizacije i izgradnja grijanih bazena)
2. izgradi izvorni otočni turistički identitet prepoznatljiv na svjetskom tržištu
3. izgrade novi turistički kapaciteti samo na temelju prihvatnoga turističkog kapaciteta svakoga pojedinog otoka, kako bi se razvoj otoka temeljio na održivosti

Glavni cilj u razvoju turizma na hrvatskim otocima mora biti podizanje kvalitete života i sprječavanje depopulacije otoka, i to po mogućnosti politikom "malih koraka", polazeći od zahtjeva turističke potražnje

Prevelike investicije u turizam, osim u infrastrukturu, razarajuće će djelovati na prostor i stanovništvo. Buduća razvojna politika mora biti za svaki otok posebna, izbjegavajući univerzalne načine u rješavanju razvoja svih hrvatskih otoka. Jedino što treba biti zajedničko u tom pristupu jest da se svi otočani dovedu u stanje socijalne i ekonomske sigurnosti, te u stanje potpune izjednačenosti sa stanovnicima na kopnu. Za svaki pojedinačni otok ili otočnu skupinu treba odrediti koncepciju razvoja uz uvjet da se očuvaju izvorne odlike prirode i kulturnog nasljeđa. Takav je pristup prihvaćen i u Strategiji razvitka otoka i u Zakonu o otocima. Turizam, dakle, treba biti onaj dio gospodarstva koji na otocima pokreće sve ostale gospodarske djelatnosti.

5. EU POTPORE ZA HRVATSKE OTOKE

Osnovni cilj hrvatskog turizma je osigurati dugoročnost pozitivnih učinaka održivim korištenjem prirodnih i kulturno-povijesnih potencijala, aktivnim sudjelovanjem u njihovom očuvanju i razvoju, stvaranjem okruženja privlačnog za investitore te djelotvornom promocijom. Hrvatska se s ulaskom u EU suočava s novim izazovima, ali i s novim prilikama u turizmu. Europska unija prepoznaje Hrvatsku kao turističku destinaciju s potencijalom gdje se očekuje visok stupanj sufinanciranja kroz EU fondove u turizmu.

EU fondovi za turizam nam stoje na raspolaganju radi povećanja općeg blagostanja. Isto tako je bitno koristiti vrijednosni sustav održivog razvoja i konkurentske strategije EU na području turizma, te program sufinanciranja turizma prilagoditi novonastalim izmjenama. Hrvatska je pretežno orijentirana na Jadransko more, gdje su usmjerena i najveća ulaganja, međutim, ruralni turizam svakog se dana sve više razvija, i upravo tu postoje najveće mogućnosti i najveći potencijal za razvoj turizma.

5.1. Hrvatski otočni proizvod

Jedan od način dobivanja potpore EU je kroz projekt vizualnog označavanja otočnih proizvoda oznakom Hrvatski otočni proizvod (HOP) koji je pokrenut početkom 2007. godine. Oznaku „Hrvatski otočni proizvod“, Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova Europske unije, dodjeljuje proizvodima koji zadovoljavaju kriterije izvrsnosti, izvornosti i tradicije.

Ukupno je do sada oznaku „Hrvatski otočni proizvod“ dobilo 219 proizvođača (od kojih je 18 ekoproizvođača i 25 proizvođača s oznakom zemljopisnog podrijetla) za 628 proizvoda i proizvodnih linija s 23 otoka.

Riječ je o prehrambenim (vina, rakije, likeri, maslinova ulja, sirevi, slastice, ribe, salatne marinade, džemovi, med), kozmetičkim i odjevnim proizvodima te suvenirima. Rade se uglavnom u malim serijama i potječu s ograničenih otočnih lokaliteta. Oznaka „Hrvatski otočni proizvod“, dodjeljuje se godišnje, u vidu plakete i makete, proizvođačima koji imaju sjedište tvrtke na otocima i koji nominirane proizvode izrađuju na otocima. Stručno mišljenje o zadovoljavanju uvjeta i kriterija stjecanja prava na uporabu oznake donose neovisne stručne komisije (za hranu, pića, kemijske proizvode, za područje primijenjene umjetnosti i dizajna te nematerijalnu baštinu).

Prijedlog odluke o dodjeli oznake „Hrvatski otočni proizvod“ donosi Savjet projekta a konačnu odluku ministar regionalnoga razvoja i fondova Europske unije. Ministarstvo s nositeljima oznake sklapa ugovor na 3 godine, nakon čega se procedura dodjele ponavlja. Kompletna procedura dodjele oznake „Hrvatski otočni proizvod“ utemeljena je u Zakonu o otocima (Narodne novine 34/99,149/99,32/02,33/06) i Pravilniku o uvjetima, kriterijima i načinu označavanja proizvoda oznakom „Hrvatski otočni proizvod“ (Narodne novine 47/07).

5.2. Projekt otoci

Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova Europske unije u 2015. godini pokreće provedbu projekta „Projekt Otoci“ kojim se regionalnim koordinatorima na području naseljenih otoka Republike Hrvatske dodjeljuju financijska potpora u iznosu od 8 milijuna kuna osigurana u Državnom proračunu Republike Hrvatske za 2015. godinu i projekcijama za 2016. i 2017. godinu. Objavljenim Pozivom za iskaz interesa na mrežnim stranicama Ministarstva, regionalni koordinatori Primorsko-goranske županije, Zadarske županije, Šibensko-kninske županije, Splitsko-dalmatinske županije i Dubrovačko-neretvanske županije, mogu dostaviti svoj zahtjev za iskaz interesa za realizaciju Projekta Otoci. Cilj je priprema projekata i podizanje kapaciteta za učinkovito korištenje sredstava iz fondova Europske unije na hrvatskim otocima kroz uključivanje svih zainteresiranih strana iz javnog, privatnog i civilnog sektora, na lokalnoj i regionalnoj razini otočnog područja.

Uvidom u projekte koji su do sada dobili financijsku potporu, uviđa se da ti projekti ne pridonose poboljšanju turističke ponude otoka. Većina projekata vezana je za rekonstrukciju javne rasvjete u općinama te rekonstrukciju i sanaciju objekata koji ne obogaćuju turističku ponudu. Jedino otok Korčula ima inovativne projekte koji obogaćuju ponudu otoka kao što su: Uređenje šetnice u Veloj Luci te pješačka staza Lumbarda – Korčula.

6. STUDIJA SLUČAJA – OTOK MURTER

Murter je sjevernodalmatinski otok, ukupne površine 17,58 km². Naselja na otoku su Betina, Tisno, Jezera i Murter koji je najveće i najstarije mjesto na otoku. Ukupno u ovim mjestima živi 5 100 stanovnika. Otok je s kopnom spojen kratkim mostom u mjestu Tisnom. Veći dio otoka prekriven je stoljetnim stablima maslina i smokava što su i glavne tradicionalne kulture koje uzgaja domaće stanovništvo. zahvaljujući naporom radu njegovih stanovnika i da se ondje proizvodi vrhunsko vino. Osim zemljoradnje, zanimanje stanovnika bilo je brodogradnja (tradicionalni drveni brodovi su gajeta, loger, leut), ribarstvo i stočarstvo. U novije vrijeme, zbog iznimnih prirodnih potencijala pokretač gospodarskog razvoja je turizam.

Definicija problema, iskaz o potrebama

Problem 1: Turizam otoka Murtera obilježava visoka sezonalnost jer većina gostiju dolazi tijekom srpnja, kolovoza i rujna kada je more pogodno za kupanje. Ostatak godine većina turističkih kapaciteta je prazna. Postoji potreba za stvaranjem vansezonske turističke ponude kojom bi se osiguralo produljenje turističke sezone te popunjenost turističkih kapaciteta tijekom cijele godine. Kratka turistička sezona utječe i na visoku sezonalnost zapošljavanja što doprinosi tome da se mladi ljudi nakon školovanja ne vraćaju u svoj zavičaj.

Problem 2: Pojednim elementima kulturne i povijesne baštine otoka Murtera prijeti propadanje a u nekim slučajevima i zaborav. S druge strane potencijal kulturno povijesne baštine otoka Murtera nije niti približno iskorišten. Kvalitetna turistička valorizacija sačuvati će kulturno-povijesnu baštinu od propadanja i zaborava te biti temelj za razvoj kulturnog, edukativnog i sportsko-rekreacijskog turizma.

Ciljevi projekata:

- 1) doprinijeti zaštiti i očuvanju kulturno-povijesne baštine otoka Murtera
- 2) doprinijeti turističkoj valorizaciji kulturno-povijesne baštine otoka Murtera
- 3) doprinijeti povećanju konkurentnosti otoka Murtera kao turističke destinacije
- 4) doprinijeti povećanju opće razine blagostanja te ostanku mladih školovanih ljudi na otok

PROJEKT 1.

Kornati na dlanu- Valorizacija 7 murterskih brežuljaka

"Kornati na dlanu - Valorizacija 7 murterskih brežuljaka" jest krovni projekt povezan sa drugim razvojnim projektima općine Murter-Kornati koji se odnose na valorizaciju 7 murterskih brežuljaka. Cilj je povezivanje atraktivnih vidikovaca na vrhovima 7 murterskih brežuljaka. Dijelom će se koristiti postojeća mreža putova, dijelom je potrebna izgradnja novih putova te uređenje vidikovaca i odmorišta, instalacija signalizacije i info-edukacijskih tabli.

Vidikovci neće biti povezani samo infrastrukturno već i tematski interpretirajući cjelokupnu kulturno-povijesnu i prirodnu baštinu općine Murter-Kornati. Šetnice, odmorišta i vidikovci biti će dio biciklističke infrastrukture usklađene s našim drugim projektima povezanim uz brežuljke i staze od kojih tu navodimo samo slijedeće: "Arheološko-rekreacijski park Colentum", "CiklOtok - razvoj cikloturizma na prostoru općine Murter-Kornati", "Turistička valorizacija starog vojnog kompleksa na brdu Raduč", "Phoenix Arbor - Obrazovni centar za razvoj ljudskih potencijala i inovativnu akciju", "Sanacija, konzervacija i valorizacija povijesne jezgre 'Selo'", "Muzej na otvorenom - Maslina i ljekovito bilje murterskoga kraja" i dr.

Slika 2. : 7 murterskih brežuljaka

Izvor: <http://www.murter.hr/projekti-u-planu/582-kornati-na-dlanu-valorizacija-7-murterskih-brežuljaka>

PROJEKT 2.

Arheološko-rekreacijski park Colentum

Cilj projekta jest na prostoru poluotoka Gradina na otoku Murteru urediti arheološko-rekreacijski park koji će arheološko nalazište Colentum transformirati u prvoklasnu turističku atrakciju te biti platforma za razvoj kulturnog, edukativnog i sportsko-rekreacijskog turizma otoka Murtera.

Arheološko-rekreacijski park Colentum sadržavati će prezentirane i konzervirane arheološke i kulturne znamenitosti, edukativno-rekreacijsku šetnicu uređenu na ostacima drevnih liburnskih bedema, tematsku arheološku plažu, arboretum, vidikovce, ljetnu pozornicu, inovativne informativno-edukativne table, sprave za vježbanje, podmorsku edukativnu stazu, arheološko-istraživački i interpretacijski centar, visokotehnološke multimedijalne sadržaje, uređene pristupne putove te parking.

Projekt uz infrastrukturne radove uključuje i „soft“ komponentu: (1) provedba edukativnih programa za društvene dionike otoka Murtera na temu specifičnih oblika turizma (kulturni, edukativni i sportsko-rekreacijski turizam), (2) izrada poslovnog i marketing plana, (3) izrada

strategije upravljanja povijesno-kulturnom baštinom otoka Murtera te (4) izradu vannastavnih edukativnih paketa za učenike osnovnih i srednjih škola RH i regije.

PROJEKT 3.

Oživljavanje lokalnih tradicijskih praksi održivog korištenja prirodnih resursa otoka Murtera i njegove prirodne regije

Glavni cilj projekta je ojačati civilni sektor uz pomoć korištenja tradicijskih vještina kao najboljim načinom da se zaštiti nezaštićeni dio prirode, a da se uz pomoć istog, odnosno da lokalno stanovništvu koje živi na spomenutom području ima ekonomske koristi u smislu obnove starih maslinika, proširenje turističke ponude, na primjer, novim turističkim rutama koje će se otvoriti obnovom suhozida. A sve to skupa, trebalo bi doprinijeti produženje turističke sezone na području otoka Murtera od Vranskoj jezera, preko tamošnjih mjesta do kornatskog otočja.

Spomenuti projekt vrijedan je gotovo sto tisuća eura, a financira ga Europska unija s točno 89.522,65 eura, te EU Ured za udruge Vlade RH u iznosu od 1.292,87 eura.

7. OSVRT NA STUDIJE SLUČAJA

U ovom radu analiziraju se projekti financirani iz fondova EU na otocima Madeira i Murter. Projekti su odlični primjeri na koji način otoci mogu poboljšati svoju turističku ponudu, očuvati kulturno nasljeđe te bolje iskorištavati resurse koristeći bespovratna sredstva EU.

Otok Madeira je udaljen od kopna te je prisiljen se sam boriti sa odlaganjem otpada te dopremanjem električne energije i vode sa kopna. Uz pomoć fondova EU pronašli su način uz pomoć kojeg na prikladan način zbrinjavaju otpad te iz njega dobivaju električnu energiju. Ostale države bi trebale analizirati ovaj projekt te ga pokušati implementirati iz razloga što lokalne vlasti na otocima na neadekvatnim prostorima odlažu otpad koji se kasnije u vrućim ljetnim danima zna zapaliti.

Mnogo otoka se oslanja na turizam, koji je glavni izvor prihoda. Sezona kod nas na najpopularnijim otocima traje samo tri mjeseca nakon čega se većina ljudi seli natrag na kopno.

Rješenje za ovaj problem stvaranje nove ponude na otocima koja bi produžila sezonu kao što je slučaj na otoku Murteru u ovom radu.

Svaka lokalna zajednica na otoku bi trebala angažirati stručne osobe koje bi konstantno pisale kvalitetne projekte kojima bi izvlačili sredstva iz fondova EU provedbom projekata poboljšavali razinu života lokalnog stanovništva i poboljšavali turističku ponudu.

8. ZAKLJUČAK

Otoci se suočavaju sa velikim brojem nedostataka proizašlim iz njihove izolacije i periferne lokacije. Među najvećim problemima su njihovi ograničeni resursi, male lokalne trgovine, loša dostupnost, loša infrastruktura i institucionalni mehanizam, te prevelika ovisnost o vanjskim utjecajima. Turizam je važniji za manje otoke nego za turističke destinacije na kopnu iz razloga što čini veći postotak destinacijskog gospodarstva. Ukoliko se gospodarstvo pojedinog otoka bazira na turizam, takvo gospodarstvo mora biti pod stalnom kontrolom iz razloga što turizam ima veći ekonomski, socio-kulturni i ekološki utjecaj na otoke nego na kopno.

Stalni priljev prihoda od turističkih aktivnosti, koji može činiti i do 50% ukupnih prihoda otoka, može se investirati u poboljšanje standarda življenja i infrastrukture na otocima. Veliki dio stanovništva je zaposleno u turizmu te je to jedan od razloga zbog kojeg odlučuju ostati živjeti na otoku. Potrebno je u obzir uzeti i negativne učinke turizma, ne zaboravimo da turizam na hrvatskim otocima samo sezonska aktivnost, te da prevelik broj turista na malom području kao što je otok može dovesti do sukoba između lokalnog stanovništva i turista te narušavanje ljepote otoka.

Ukoliko ne želimo da turizam promijeni izgled otoka do temelja, moramo se držati koncepta održivog razvoja. Održivi turizam uvjetuje takvo upravljanje resursima da se zadovolje ekonomske, socijalne i zaštitarske potrebe, te očuvaju kulturne, ekološke i biološke raznolikosti. Ekoturizam je dio turizma, a načela održivosti moraju se primijeniti na sve vrste turističkih djelatnosti. Održivi razvoj hrvatskih otoka treba pratiti tradicionalan način života na njima, koji je okrenut moru i zemlji kao izvorima egzistencije. Ne smije se dogoditi da se turistima prezentira kultura otočnih ribara i težaka, a da oni stvarno više ne postoje. Treba, dakle, tu tradiciju slijediti i obogaćivati.

Hrvatski otočni turizam ima perspektivu zato što je hrvatska obala u usporedbi sa susjedima ostala očuvana u znatnim dijelovima. Hrvatska treba razumnom strategijom razvoja naše obale i otoka izbjeći sudbinu sredozemnih razvijenih zemalja; one su svoj izvorni okoliš tako uništile investicijama da su postale nepoželjne i za domicilno stanovništvo i za goste. Hrvatska se s ulaskom u EU suočava s novim izazovima, ali i s novim prilikama u turizmu. Europska unija prepoznaje Hrvatsku kao turističku destinaciju s potencijalom gdje se očekuje visok stupanj sufinanciranja kroz EU fondove u turizmu. EU fondovi za turizam nam stoje na raspolaganju

radi povećanja općeg blagostanja. Hrvatski otoci za sada nedovoljno koriste fondove europske unije kojim mogu poboljšati turističku ponudu na otoku te povećati opće blagostanje lokalnog stanovništva.

LITERATURA:

1. Britton, S.G. i Kissling, C.C (1984), *Aviation and Development Constraints in South Pacific Microstates: Issues in Organisation and Management*, Suva: Institute of Pacific Studies
2. Cocosio, H., (1987), *Planning for islands*, Ekistics
3. Črnjar, M.,(2002), *Ekonomika i politika zaštite okoliša*, Ekonomski fakultet u Rijeci, Rijeka
4. ESPON,(2013): The Development of the Islands – European Islands and Cohesion Policy,[Internet],raspoloživo na: https://www.espon.eu/export/sites/default/Documents/Projects/TargetedAnalyses/EUROISLANDS/INTERIM_REPORT_50510.pdf, [28.03.2017.]
5. Farrell, B., (1985), *South Pacific Tourism in the mid-1980s*, Tourism Management
6. Harrison, D., (2003), *Pacific Island Tourism*, United States of America: Cognizant Communication Corporation
7. Hitrec, T.,(2002),*Održivi turizam i okoliš i žiži interesa Vijeća Europe*
8. Institut za turizam, (2016): Hrvatski turizam u brojkama, [Internet], raspoloživo na: <http://www.iztg.hr/UserFiles/file/institut/Hrvatski-turizam-u-brojkama-2016-Broj-01.pdf>, [24.05.2017.]
9. Ioannides, D., Apostolopoulos, Y. and Sonmez, S. (2001), *Mediterranean Islands and Sustainable Tourism Development: Practices, Management and Policies*, Velika Britanija
10. Jurković, P., (1991), *Poslovni rječnik*, Masmedija
11. Kušen, E.,(2002), *Ekoturizam i održiv i razvoj turizma*, Okoliš, str. 9.
12. Latimer, H., (1985), "Developing island economies: tourism vs. agriculture", Tourism Management
13. Lockhart, D.G. and Drakakis-Smith, D., (1997), *Island tourism: Trends and Prospects*, London: Pinter
14. Poetschke, B., (1995), *Key Success Factors for Public/ Private- Sector Partnerships in Island Tourism Planning*

15. Rajotte, F., (1982), *The impact of Tourism Development in the Pacific, Canada: Trent University*
16. Strukturni fondovi, (2012.) : ESI fondovi 2014. – 2020. , [Internet] , raspoloživo na:
<http://www.strukturnifondovi.hr/esi-fondovi-2014-2020>
17. Tsartas, P., (1992), "Socioeconomic impacts of tourism on two Greek isles", *Annals of Tourism Research*
18. Wilkinson, P.F., (1989), *Strategies for tourism in Island Microstates*, *Journal of Tourism Research*

SAŽETAK

Otoci se suočavaju sa velikim brojem nedostataka proizašlim iz njihove izolacije i periferne lokacije. Među najvećim problemima su njihovi ograničeni resursi, male lokalne trgovine, loša dostupnost, loša infrastruktura i institucionalni mehanizam, te prevelika ovisnost o vanjskim utjecajima. Turizam je važniji za manje otoke nego za turističke destinacije na kopnu, zbog toga što čini veći postotak destinacijskog gospodarstva. Ukoliko se gospodarstvo pojedinog otoka bazira na turizam, takvo gospodarstvo mora biti pod stalnom kontrolom iz razloga što turizam ima veći ekonomski, socio-kulturni i ekološki utjecaj na otoke nego na kopno.

Turizam ima mnoge pozitivne učinke na gospodarstvo kao što su: značajan udio u BDP-u otoka, diversifikacija ekonomije, povećanje zaposlenosti, očuvanje okoliša. Nasuprot tome javljaju se i negativni učinci kao što su: preveliko oslanjanje na turizam, sezonalnost turizma, bitka za resurse, zemlju, infrastrukturu.

Otoci koji svoju gospodarsku aktivnost baziraju na turizam trebali bi se držati koncepta održivog razvoja. Održivi turizam uvjetuje takvo upravljanje resursima da se zadovolje ekonomske, socijalne i zaštitarske potrebe, te očuvaju kulturne, ekološke i biološke raznolikosti. Ekoturizam je dio turizma, a načela održivosti moraju se primijeniti na sve vrste turističkih djelatnosti. Održivi razvoj hrvatskih otoka treba pratiti tradicionalan način života na njima, koji je okrenut moru i zemlji kao izvorima egzistencije. Ne smije se dogoditi da se turistima prezentira kultura otočnih ribara i težaka, a da oni stvarno više ne postoje. Treba, dakle, tu tradiciju slijediti i obogaćivati.

Ključne riječi: *Turizam, otoci, održivi razvoj*

SUMMARY

Islands commonly face a number of structural handicaps arising from their isolated and peripheral location, and their smallness in terms of population and area. Among the most serious problems characterizing many of these environments are their limited resource base, tiny domestic markets, diseconomies of scale, poor accessibility, limited infrastructure and institutional mechanisms, and a high degree of dependency on external forces. Tourism is often more important for small islands than for mainland destinations, since tourism is invariably a larger and more significant part of the island destination's economy. If tourism is main part of island's economy, it must be under constant control because tourism has bigger economic, socio-cultural and enviromental impact on islands than on the mainland.

Tourism has many displays of a positive impact on an island's development, such as: significant contribution in the island's GDP, diversification of economy, increased employment, preservation of environment, etc. However, there are also negative impacts: overdependence on tourism, seasonality, competition for resources, land and labour, etc.

Islands, whose economical activity is oriented towards tourism, should mainatain a concept of sustainable development. The primariy conditions of sustainable development are resource management aimed at fulfilling economical and social needs as well as preservation of cultural, ecological and biological diversity. Ecotourism is a key part of tourism, which in turn demands that the principles of sustainability must be applied on all kinds of activities in tourism. The sustainable development on Croatian islands should follow the island's traditional way of life, which has been based on sea and land as a source of existence. The culture of the island's fishermen can't be presented to a tourist if it doesn't exist. Tradition should be maintained and enriched.

Key words: *Tourism, islands, sustainable development*